

Чорноус Юлія Миколаївна - професор
кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ

Проблеми боротьби з міжнародною злочинністю, що становить загрозу для всієї світової спільноти, основних прав та свобод людини, є об'єктом пильної уваги в актах нормотворчості, виступах посадових осіб, наукових працях, публіцистиці. Йдеться про посилення її суспільної небезпеки, підвищення рівня завданої шкоди. Злочинність стає дедалі більше організованою, озброєною, корумпованою, інтелектуальною, оперативно використовує досягнення науки й техніки для реалізації своїх цілей.

Термін «міжнародна злочинність» є узагальненим поняттям, що об'єднує найбільш небезпечні злочини, які посягають на інтереси держав або всього світового співтовариства, основні права та свободи людини. Головними

системоутворювальними елементами в цьому контексті є міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру.

Як зазначає В. О. Коновалова, інтеграція наукових знань у методиці розслідування злочинів, як і в інших галузях науки, створила необхідний потенціал для розвитку її теорії і водночас передумов для диференціації окремих положень, що потребують подальшого поглибленого дослідження. Нагромадження теоретичних положень зумовило необхідність їх адаптування в окремі напрями методики, розвиток яких став необхідним для практичної діяльності слідчих органів [1, с. 444].

Слід підкреслити актуальність формування криміналістичної методики розслідування міжнародних злочинів, що покликана надати повний і системний опис механізму злочинного діяння та причиново пов'язаних із ним елементів, сформувати відповідний алгоритм їх розслідування.

Підґрунтям для побудови системи криміналістичних методик є кримінально-правова та криміналістична класифікації злочинів [2, с. 365].

Щоправда, на думку В. А. Журавля, «чистої» криміналістичної класифікації злочинів об'єктивно існувати не може, оскільки вона містить об'єкти та елементи кримінально- правової класифікації, а ознаки, що характеризують злочин із кримінально-правової точки зору, використовують як підстави для побудови цих явищ, тобто йдеться про відповідний синтез положень різних наук кримінального циклу [3, с. 69-70].

Елементами системи в криміналістичній методиці повинні слугувати не криміналістичні прийоми та засоби, не слідчі чи інші дії, а криміналістичні (методичні) рекомендації, тобто науково обґрунтовані й апробовані практикою поради, які стосуються організації розслідування, вибору та застосування техніко- криміналістичних засобів і криміналістичних прийомів. Причому криміналістична методика та криміналістичні методичні рекомендації співвідносяться як загальне й окреме [4, с. 277].

Вивчення наукових джерел свідчить, що структура методики розслідування окремого виду (групи) злочинів може бути визначена відповідно до таких основних елементів: криміналістична характеристика злочину; обставини, що підлягають з'ясуванню; типові слідчі ситуації й дії на початковому етапі розслідування; наступний етап розслідування

і тактика окремих процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій; профілактична діяльність.

Дискусії щодо сутності криміналістичної характеристики та її місця в структурі методики розслідування злочину донині тривають на сторінках наукової літератури. За результатами дослідження В. В. Тищенко, одні автори до структури методики зараховують криміналістичну характеристику зазначеної групи злочинів (наприклад О. М. Васильєв, І. Ф. Герасимов, Н. А. Селиванов), а інші таку характеристику не беруть до уваги або заперечують її методичне значення (А. В. Дулов, Р. С. Белкін). Ще одна точка зору пов'язана з тим, що криміналістичну характеристику розглядають як підґрунтя розроблення окремих методик, а не її елемент (В. П. Бахін, В. П. Лавров, А. В. Шмонін) [5, с. 362-363].

Вважаємо за доцільне підтримати позицію першої групи вчених, визнаючи вагоме значення криміналістичної характеристики для методики розслідування міжнародних злочинів, оскільки вона є інформаційною моделлю злочину, відображає його криміналістично значущі ознаки, є предметом наукових досліджень, використовується в практичній діяльності.

У структурі криміналістичної методики особливу увагу слід звертати на обставини, що підлягають з'ясуванню. У ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України визначено перелік обставин, котрі становлять предмет доказування та обов'язково підлягають з'ясуванню. До того ж, під час розслідування міжнародних злочинів коло обставин, які підлягають з'ясуванню, є ширшим. Воно зумовлене конкретним видом злочинного діяння, слідчою ситуацією, наявністю міжнародного елементу тощо.

Методика розслідування злочинів пов'язана з певними етапами реалізації поставлених завдань. На думку А. Ф. Волобуєва, проблема періодизації розслідування в криміналістичній методиці - це передусім теоретична проблема. Її розв'язання передбачає розроблення більш чіткої структури методики розслідування окремих видів злочинів, що має як науково-дослідне, так і дидактичне значення. Водночас ця проблема має досить виразний практичний аспект. Етапи розслідування в окремій методиці повинні реально відображати змістові особливості діяльності слідчого на певних етапах [6, с. 148].

На нашу думку, у контексті структури криміналістичної методики розслідування міжнародних злочинів слід також розглядати початковий та наступний етапи.

Початковий етап розслідування міжнародних злочинів має на меті з'ясування характеру злочину, змісту посягання на міжнародні та національні інтереси, встановлення причетних до вчинення злочину осіб. Такий етап безпосередньо пов'язаний із дослідженням інформації, що відображена в слідах злочину, предметах, які зазнали злочинного впливу, у показаннях свідків- очевидців тощо. За сучасних умов злочинці під час учинення протиправних діянь намагаються зменшити ймовірність залишення слідів, що зумовлює застосування нових технічних засобів і методик роботи зі слідами злочину.

Методика розслідування міжнародних злочинів повинна бути спрямована на розроблення рекомендацій, що регламентуватимуть діяльність компетентних суб'єктів на початковому та наступному етапах розслідування, організації міжнародного співробітництва, під час проведення процесуальних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, відповідно до слідчих ситуацій розслідування окремих видів (груп) міжнародних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коновалова В. О. Методика розслідування злочинів: оптимальні системи слідчих дій / В. О. Коновалова // Вибрані твори. - Харків : Апостіль, 2012. - С. 444-449.

2. Криміналістика : підручник / [В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. - Київ : Ін Юре, 2001. - 682 с.

3. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія / В. А. Журавель. - Харків : Апостіль, 2012. - 304 с.

4. Щур Б. В. Джерела та особливості реалізації криміналістичних методичних рекомендацій / Б. В. Щур // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. - 2011. - № 1. - С. 273-279.

5. Тищенко В. В. К дискуссии о структуре методик расследования отдельных видов преступлений /

В. В. Тищенко // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально -виконавчого права : матеріали III

Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 жовт. 2011 р.). - Одеса, 2011. - С. 362-363.

6. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна у сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв. - Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. - 336 с.

Шармар Ольга Михайлівна -
доцент кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

В умовах проведення антитерористичної операції в Луганській та Донецькій областях, що фактично є проявом агресії Російської Федерації проти України, дедалі більше виникає проблемних питань застосування законодавства про кримінальну відповідальність за терористичну діяльність.

Науковою розробкою проблем кримінально-правової протидії тероризму займаються вітчизняні дослідники як: А. А. Вознюк, В. О. Глушков, В. М. Дрьомін, В. П. Ємельянов, Н. А. Зелінська, О. М. Костенко, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та ін.

До основних нормативно-правових актів, які регулюють питання протидії тероризму в Україні, належать Декларація ООН про заходи з ліквідації міжнародного тероризму (1994 р.) [1], Закони України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 р. та Кримінальний кодекс (КК) України [2]. У ст. 2 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» зазначено: «... правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, Міжнародна конвенція